

УДК 007 : 304 : 070

Громак В. С.

студ. гр. СН-315м НУ «Запорізька політехніка»

КАРИКАТУРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНИХ АТАК В МЕДІА

Потужним засобом впливу на масову свідомість залишається візуалізація пропаганди – плакати, листівки, а також і карикатура. Основна функція політичної карикатури – інформаційно-викривальна – виявляється в умовах демократії. Вона є джерело особливої інформації: крізь «збільшуваче, дещо викривлене скло» відображає взаємини між політиками, між політичними партіями, різними гілками влади, розкриває проблематику міждержавної політичної комунікації. Особливої актуальності набуває вона сьогодні – у час інформаційної війни. Втім, у руках авторитарної влади карикатура стає небезпечним інструментом сугестивних технологій: для створення міфів і стереотипів.

Політична карикатура може бути засобом ідеологічної боротьби. Інкорпоруєчи конкретний образ (людини, країни, організації, явища тощо) у суспільну свідомість, медіа (а точніше – власники або провладні структури, політичні партії) визначають порядок денний, формують відповідні установки, суспільні наративи. Як зазначає Л. Темченко [1], сучасна політична карикатура демонструє подвійні стандарти щодо розуміння свободи слова й доволі часто перетинає критичну межу, порушуючи етичні та моральні норми, провокуючи міжнародні конфлікти (на етнічному, расовому, культурному та релігійному ґрунті). Карикатуристи бачать мету, намагаються якомога точніше розкрити гостроту проблеми, вразити

"супротивника", викрити суспільно-політичні вади – і, втрачаючи контроль, руйнують баланс.

Грунтовне вивчення карикатури в медіа проводила Н. Зикун: дослідниця опублікувала ряд статей, а також написала докторську дисертацію на тему «Сатирична публіцистика Наддніпрянщини в інформаційному просторі України: становлення, розвиток, жанрово-тематичні форми». Окремим аспектам функціонування карикатури в медіа присвячені такі дослідження: М. Бірюков «Карикатура, шарж, комікс як різновиди газетно-журнальної графіки», К. Ковінько «Жанр політичної карикатури: функціональні, дискурсивні та стилістичні особливості», Б. Ворон «Українська політична карикатура на барикадах» та ін. Маніпулятивний потенціал карикатури досліджували такі науковці, як: Л. Гриневич «Механізми масового народобивства: конструювання «образу ворога» в радянській політичній карикатурі (друга половина 1929 – початок 1930 рр.); О. Маєвський «Політичний плакат і карикатура як засоби ідеологічної боротьби в Україні 1939–1945 рр.», О. Медведєва «Політична карикатура як спосіб маніпуляції свідомістю та створення негативного іміджу політика», Л. Питльована «Антибританська політична карикатура у Німеччині як засіб пропаганди у період Першої світової війни», О. Салата «Карикатура як механізм інформаційно-психологічного впливу на населення в роки Другої світової війни», Л. Темченко «Змістовні та формотворчі особливості європейської політичної карикатури» та ін.

Карикатура як специфічна форма візуальної комунікації відіграє вагомий роль у процесах формування масової свідомості, оскільки поєднує в собі елементи спрощення, гіперболізації та символізації. Завдяки цим характеристикам вона здатна швидко передавати складні соціально-політичні ідеї у доступній і емоційно насиченій формі. Маніпулятивний потенціал карикатури полягає у вибіркового акцентуванні певних рис об'єкта зображення, що призводить до формування стереотипів і спрощених уявлень. Використання гумору, іронії або сарказму створює ілюзію невимушеності сприйняття, знижуючи критичність аудиторії та сприяючи некритичному засвоєнню закладених меседжів. У цьому контексті карикатура функціонує як інструмент латентного впливу, що маскує ідеологічні установки під розважальний контент.

Водночас ефективність карикатури як засобу маніпуляції значною мірою зумовлена її здатністю апелювати до колективних уявлень, культурних кодів і соціальних емоцій. Вона активно використовується у політичній пропаганді, медіадискурсі та інформаційних кампаніях для дискредитації опонентів або легітимації певних ідей. Візуальна експресивність карикатури забезпечує її високу запам'ятовуваність і здатність до швидкого поширення, особливо в умовах цифрового середовища. Таким чином, карикатура не лише

відображає суспільні настрої, але й активно їх конструює, впливаючи на формування громадської думки та поведінкових моделей через механізми емоційного зараження та когнітивного спрощення.

Карикатура у контексті сучасних стратегій інформаційної війни постає як потужний інструмент психосемантичного впливу, що базується на навмисному спотворенні реальності через механізми гіперболізації та гротеску. Використовуючи архетипічні символи та візуальні метафори, маніпулятор створює стійкі негативні асоціації щодо опонента, дегуманізуючи його та позбавляючи суб'єктності в очах цільової аудиторії. Це дозволяє не лише дискредитувати конкретних політичних акторів, а й формувати задані ідеологічні установки, закріплюючи у масовій свідомості поляризовану картину світу за принципом «свій – чужий». Так, наприклад, російські державні медіа та провладні художники масово тиражували карикатури на українське керівництво, зображуючи його як «маріонеток Заходу» або «неонацистів». Метою цієї атаки є делегітимізація української державності та виправдання військової агресії в очах власного населення. Додаткових досліджень потребує тема фейкових карикатур: малюнки, які дискредитують Україну, владу та військових, і які нібито розміщені у провідних світових медіа, але насправді створені російськими пропагандистами. Росія активно використовує карикатуру як інструмент гібридної війни, інтегруючи її у масштабні дезінформаційні кампанії.

Отже, у межах інформаційного протиборства карикатура трансформується у специфічну візуальну зброю, спрямовану на підлив морального духу противника та дестабілізацію суспільних настроїв всередині ворожої держави. Завдяки віральному потенціалу та лаконічності, карикатурні образи здатні долати мовні бар'єри та швидко поширюватися в цифровому просторі, виконуючи роль ідеологічного маркера або меметичного тригера. Успішна експлуатація сатиричного контенту дозволяє агресору не просто висміяти окремі недоліки об'єкта атаки, а делегітимізувати державні інститути, висміяти національні цінності та зруйнувати цілісність культурного коду опонента. Таким чином, карикатура стає невід'ємним елементом стратегічних комунікацій, де естетична форма слугує прикриттям для цілеспрямованої деструктивної маніпуляції громадською думкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Темченко Л. Змістовні та формотворчі особливості європейської політичної карикатури. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Соціальні комунікації»*. 2017. Вип.17. С.123–128. URL : <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/116>